

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Application of comprehensive insurance agreements in covering the risks of upstream oil and gas operations

J. Nory Yoshanloey^{1*}, H. Vojgani²

¹ Faculty member of Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Iran

² Department of Oil and Gas Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 25 November 2019

Revised: 31 December 2019

Accepted: 19 September 2020

Keywords

Insurance; Oil & Gas; Upstream Operation; Risks; Umbrella Insurance Agreement; Comprehensive Project Insurance.

ABSTRACT

Objective: Obtaining the results of oil and gas upstream operations in order to attract international investments is basically possible by preventing or fully covering the risks caused by them, for which many insurance methods have been used until now, but comprehensive insurance agreements are new innovations whose applications, unfortunately, in the system Iranian law remains unknown and the purpose of writing this article is to identify this insurance method.

Methodology: In order to achieve the goals of the research, the authors have used the library method and reviewed the sample agreements provided by some international insurance companies as well as similar insurance contracts.

Findings: By comparing common insurance methods in the insurance industry and comprehensive insurance agreements, the authors found that spending less time, paying lower insurance premiums, conducting more balanced negotiations, fewer contractual disputes, more flexibility in including insurance coverages, and most importantly the ability its extension to employers, main contractors and subcontractors involved in an upstream oil and gas project and multiple insurers is one of the benefits of using comprehensive insurance agreements in upstream oil and gas projects.

Conclusion: During the investigations carried out in this article, comprehensive insurance agreements are able to cover the risks of all stages of upstream oil and gas operations, including the stages of exploration, evaluation, development and production, and for risks such as oil seepage from the well, eruption, loss of drilling mud, drilling tools getting stuck inside the well, wall pipes breaking, damage to equipment during transportation to offshore areas, damage to production and extraction equipment, life and financial damage to third parties, occurrence of environmental pollution, stoppage and delay in the implementation of operations, damage to cargo Mariya and others, under a single agreement, provides insurance coverage, which reveals the necessity of immediate adaptation of this insurance method in upstream oil and gas operations.

*Corresponding Author:

Email: jafarnory@ut.ac.ir

DOI: [10.22056/ijir.2020.01.06](https://doi.org/10.22056/ijir.2020.01.06)

کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز

جعفر نوری یوشانلوئی^{۱*}، حوریه وجگانی^۲

^۱ عضو هیئت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ایران
^۲ گروه حقوق نفت و گاز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۰۴ آذر ۱۳۹۸
تاریخ داوری: ۱۰ دی ۱۳۹۸
تاریخ پذیرش: ۲۹ شهریور ۱۳۹۹

چکیده:

هدف: حصول نتایج عملیات بالادستی نفت و گاز به منظور جذب سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی اساساً با پیش‌گیری یا پوشش کامل ریسک‌های ناشی از آن‌ها میسر بوده که برای تضمین آن هم تاکنون از روش‌های بیمه‌ای متعددی استفاده می‌شد اما موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای از ابداعات جدیدی است که کاربردهای آن متأسفانه در نظام حقوقی ایران ناشناخته مانده و هدف از نگارش این مقاله شناسایی این روش بیمه‌ای است. روش‌شناسی: در راستای دستیابی به اهداف تحقیق، نگارندگان از روش کتابخانه‌ای و بررسی نمونه موافقتنامه‌های ارائه شده از جانب برخی شرکت‌های بیمه‌ای بین‌المللی و نیز قراردادهای بیمه‌ای مشابه بهره‌جسته‌اند.

یافته‌ها: با مقایسه روش‌های بیمه‌ای متداول در صنعت بیمه و موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، نگارندگان بر این مهم دست یافتند که صرف وقت کمتر، پرداخت حق بیمه پایین‌تر، انجام مذاکرات مسنجم‌تر، اختلافات قراردادی کمتر، انعطاف بیشتر در درج پوشش‌های بیمه‌ای و از همه مهم‌تر قابلیت تسری آن بر کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی دخیل در یک پروژه بالادستی نفت و گاز و بیمه‌گران متعدد، از جمله مزایایی است که در صورت استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پروژه‌های بالادستی نفت و گاز حاصل می‌گردد.

نتیجه‌گیری: طی بررسی‌های به عمل آمده در این مقاله، موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قادر به پوشش ریسک‌های تمامی مراحل عملیات بالادستی نفت و گاز اعم از مرحله اکتشاف، ارزیابی، توسعه و تولید بوده و برای ریسک‌هایی همچون تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج، ورود آسیب‌های جانی و مالی به اشخاص ثالث، بروز آلودگی‌های زیست‌محیطی، توقف و تأخیر در اجرای عملیات، آسیب به محموله دریایی و نظایر آن‌ها، ذیل یک موافقتنامه واحد، پوشش بیمه‌ای تأمین می‌نماید که این امر ضرورت اقتباس فوری این روش بیمه‌ای در عملیات بالادستی نفت و گاز را آشکار می‌سازد.

کلمات کلیدی

بیمه، نفت و گاز
عملیات بالادستی
ریسک
موافقتنامه جامع بیمه‌ای
بیمه جامع پروژه

*نویسنده مسئول:

ایمیل: jafarnory@ut.ac.ir

DOI: 10.22056/ijir.2020.01.06

در طی عملیات بالادستی نفت و گاز خطرات گوناگونی رخ داده که فعالان این عرصه را به فکر برخورداری از پوشش‌های بیمه‌ای جهت کنترل میزان آسیب خطرات مذکور به پروژه، انداخته و متقابلاً شرکت‌های بیمه‌ای را به چالش ارائه خدمات کارآمد در این عرصه کشانده است. سرعت تحولات در عرصه بیمه‌های صنعتی به قدری زیاد بوده که روز به روز پوشش‌های بیمه‌ای جدیدی در بازار مطرح شده و در فضای رقابتی موجود، فعالان عرصه نفت و گاز را به طمع دریافت سقف پوشش بالاتر با پرداخت حق بیمه کمتر واداشته است. از جمله تحولات بیمه‌های صنعتی، مطرح شدن موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده که برای فعالان عرصه نفت و گاز نیز شرایط مطلوبی را فراهم می‌نماید.

ناشناخته‌بودن موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه کشور نویسندگان را بر آن داشت که در طی چهاربند مفصلاً مباحثی را در رابطه با موافقتنامه‌های مذکور مطرح نمایند. بند اول مقاله به معرفی اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای اختصاص داشته که مشتمل بر معرفی بخش عمومی، بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی در موافقتنامه‌های مذکور می‌باشد. پس از آشنایی با اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، ویژگی‌های موافقتنامه‌های مذکور از حیث جامعیت، تعدد و تکثر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و حق بیمه تشریح گردیده و در بند سوم، ضمن تبیین ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز، تأثیر موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های مذکور تبیین گشته و از این طریق هدف مقاله که تبیین کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز بوده محقق گردیده است. در نهایت، برای تبیین کاربردی‌تر موضوع، توضیحی در رابطه با مزایای بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت و گاز ایران ارائه شده است؛ به امید اینکه با ورود موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به صنعت بیمه نفت و گاز، گام موثری در پیشبرد اهداف این صنعت برداشته شود.

اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نوعی قرارداد بیمه‌ای است که جایگزین اکثر قراردادهای بیمه‌ای مورد نیاز در یک پروژه می‌شود؛ به عنوان مثال، در یک پروژه بالادستی نفت و گاز کارفرما و پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی همگی برای مراحل مختلف مطالعات زمین‌شناختی، اکتشاف، توسعه و تولید نیازمند قراردادهای بیمه‌ای گوناگون از جمله بیمه‌های مهندسی مانند بیمه تمام خطر پیمانکاران (بیمه تمام خطر ساخت)^۱، بیمه تمام خطر نصب^۲، بیمه تمام خطر تجهیزات حفاری^۳، بیمه کنترل چاه^۴ و بیمه‌های مسئولیت مانند بیمه مسئولیت کارفرما و یا پیمانکار در مقابل کارکنان و بیمه مسئولیت کارفرما و یا پیمانکار در مقابل اشخاص ثالث و بیمه عدم‌النفع^۵ هستند. حال موافقتنامه جامع بیمه‌ای این امکان را فراهم می‌کند که اغلب پوشش‌های بیمه‌ای مذکور در یک قرارداد بیمه‌ای واحد جمع شده و تمامی افراد دخیل در پروژه از جمله کارفرما، پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی جملگی تحت عنوان بیمه‌گذار موافقتنامه جامع بیمه‌ای قرار گرفته و بیمه‌گران متعددی نیز از جمله بیمه‌گران اصیل و اتکایی که اصولاً در پروژه‌های نفتی به صورت کنسرسیوم با یکدیگر به پوشش‌دهی ریسک‌های پروژه می‌پردازند تحت لوای موافقتنامه جامع بیمه‌ای فعالیت خود را ادامه دهند.

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در برگیرنده چند بخش است. به طور معمول در بخش ابتدایی آن یکسری اصول کلی که به تمامی اجزاء موافقتنامه حاکم است مطرح گردیده، سپس در بخش دوم مباحث مربوط به بیمه عملیات پروژه^۶ تشریح می‌گردد. بخش سوم و چهارم موافقتنامه نیز به ترتیب به بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات^۷ و بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث^۸ اختصاص می‌یابد و در بخش پنجم بیمه تأخیر در انجام کار^۹ تبیین می‌گردد. همچنین در مواردی بیمه حمل دریایی^{۱۰} نیز جزء پوشش‌های موافقتنامه‌های مذکور می‌باشد.

1. Contractor All Risks Insurance/ Construction All Risks Insurance (CAR)

2. Erection All Risks Insurance (EAR)

3. Oil & Gas Well Drilling Tools Floater Form (All Risks)

4. Well CAR

5. Advance Loss of Profit Insurance (ALOP)

6. Project Works Insurance

7. Plant, Machinery & Equipment Insurance

8. Third Party Liability Insurance

9. Delay in Start-Up Insurance

10. Marine Cargo Insurance

بخش عمومی

در بخش عمومی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای ابتدا توضیحاتی در رابطه با پوشش‌های مندرج در موافقتنامه ارائه می‌گردد. سپس، مواردی که به طور کلی از پوشش این موافقتنامه خارج است برشمرده می‌شود^۱ و در ادامه، شرایطی در رابطه با پرداخت حق بیمه^۲، مفهوم تقصیر^۳، جانشینی^۴، بازرسی خطر^۵، بیمه‌گذاران متعدد^۶ و اطلاع‌رسانی دعاوی و وظایف بیمه‌گذار در هنگام وقوع خسارت^۷ ارائه می‌شود که بر کل موافقتنامه حاکم بوده و شروطی که در سایر بخش‌ها در ارتباط با مفاهیم بالا مطرح می‌گردد نیز باید براساس چهارچوب مقرر در بخش عمومی تفسیر شود (موزاس و فارمستون^۸، ۲۰۰۸، ص ۴۰ و موزاس و فورد^۹، ۲۰۰۶، ص ۱۲۴۸). به‌عنوان مثال، درخصوص حق بیمه، نحوه محاسبه و پرداخت آن، به طور جداگانه ذیل هریک از بیمه‌های مطرح شده در موافقتنامه تعیین می‌گردد لکن در بخش عمومی یکسری شروط کلی بیان شده مانند آنکه الزام بیمه‌گذار به پرداخت حق بیمه مقدم بر مسئولیت بیمه‌گر برای جبران خسارات است؛ به عبارت بهتر، بیمه‌گر هیچ مسئولیتی در قبال خسارات تا قبل از پرداخت حق بیمه توسط بیمه‌گذار ندارد. همچنین در یکی از نمونه‌های بررسی شده در خصوص بیمه-گذاران متعدد مقرر گردیده که اگر در هر بخش، بیمه‌گذاران بیشتر از یک نفر باشند و به صورت مجموعه‌ای جداگانه و متمایز فعالیت کنند، موافقتنامه جامع بیمه‌ای مانند بیمه‌نامه‌ای جداگانه نسبت به هرکدام از بیمه‌گذاران اعمال می‌شود اما میزان مسئولیت بیمه‌گر نباید از کل مبلغ بیمه شده و یا سایر محدودیت‌های مقرر بیشتر شود. از این‌رو، هر مبلغی که بیمه‌گر به هرکدام از بیمه‌گذاران در نتیجه خسارات و حوادث پرداخت می‌کند، از میزان مسئولیت بیمه‌گر در مقابل سایر بیمه‌گذارانی که از واقعه رخ داده متضرر شده‌اند، کسر می‌شود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه^{۱۰}، ۲۰۱۳، ص ۶)

بیمه عملیات پروژه

بیمه عملیات پروژه جزء مهم‌ترین اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده و در اکثر موارد جزء لاینفک این موافقتنامه‌ها می‌باشد. کارکرد اصلی بیمه عملیات پروژه در جبران خسارات ناشی از اتلاف یا خسارت فیزیکی به مورد بیمه^{۱۱} می‌باشد. در واقع هر کجا که خسارت فیزیکی به مورد بیمه وارد شود و یا مورد بیمه تلف شود به نحوی که برای بیمه‌گذار به طور منطقی قابل پیش‌بینی نبوده و در چهارچوب مقرر در بیمه-نامه بوده و محدوده زمانی و مکانی بیمه در آن مراعی باشد، بیمه‌گر خسارات مربوط به تعمیر یا جایگزینی مورد بیمه را جبران می‌نماید، اما

^۱. فعالان عرصه‌های صنعتی حین فعالیت خود با خطرات گوناگونی مواجه‌اند. لکن زمانی خطرات تحت عنوان «ریسک» مطرح می‌شوند که دو ویژگی «احتمالی بودن» و «غیر قابل اجتناب بودن» را دارا باشند و خطری که وقوع آن قطعی باشد و یا قابل پیشگیری بوده و اجتناب از آن امکان‌پذیر باشد، «ریسک» تلقی نمی‌شود و شرکت‌های بیمه‌ای نیز پوشش بیمه‌ای برای آن فراهم نمی‌کنند. علی‌هذا ممکن است برخی خطرات کاملاً احتمالی، غیر قابل پیش‌بینی و غیر قابل اجتناب باشند ولی شرکت‌های بیمه‌ای به جهت گستردگی خسارات ناشی از این ریسک‌ها و یا قابل تخمین کمی و کیفی نبودن خسارات، آسیب‌های ناشی از ریسک‌های مزبور را تحت پوشش قرار ندهند. موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نیز علیرغم گستردگی ریسک‌های بیمه شده و دامنه پوشش، برخی ریسک‌ها را مستثنی نموده و برای آن پوششی در نظر نمی‌گیرند که علی‌الاصول موارد مستثنی در بخش عمومی ذکر می‌شود و برای نمونه می‌توان به خطرات ناشی از جنگ، تهاجم، شورش، جنبش‌های مدنی، اعتصاب، تحریم، مصادره و تروریسم، خطرات هسته‌ای ناشی از سوخت‌های هسته‌ای یا زباله‌های هسته‌ای، خطرات ناشی از مواد رادیواکتیوی، خطرات ناشی از هرگونه سلاح جنگی اعم از اتمی، هسته‌ای، رادیواکتیوی و خطرات ناشی از تقصیر بیمه‌گذار و یا کارکنانش اشاره نمود. گفتنی است اگر در هنگام بروز خسارت بیمه‌گر مدعی شود که خسارت واقع شده ناشی از دلایلی است که در موافقتنامه مستثنی شده است (دلایل مذکور در بالا) و مسئولیتی نسبت به خسارت نپذیرد، بار اثبات مسئولیت بیمه‌گر بر عهده بیمه‌گذار است. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، ص ۶)

^۲. Payment of Premium

^۳. Act of Default

^۴. Subrogation

^۵. Risk Inspection

^۶. Multiple Insured Clause

^۷. Claims Notification & The Insured's Obligations Following an Occurrence of Loss or Damage

^۸. Mouzas & Furmston

^۹. Mouzas & Ford

^{۱۰}. The model contract for Comprehensive Project Insurance

^{۱۱}. Physical Loss of or Damage to the Property Insured

علت وقوع خسارت نباید آن دسته علی باشد که از شمول بیمه مستثنی شده است. همچنین میزان مسئولیت بیمه‌گر همان است که به عنوان سقف مبلغ مورد بیمه مورد توافق قرار گرفته است. (درنان^۱، ۲۰۱۵، ص ۶-۷)

منظور از مورد بیمه در بیمه عملیات پروژه اقدامات دائم و موقت پروژه، اجزاء ساخته شده و یا نصب شده و یا در حال آزمایش برای بکارگیری در پروژه و ابزارآلات مورد استفاده در پروژه می‌باشد. با این حال، یکسری خطرات از پوشش بیمه عملیات پروژه مستثنی شده که تبعاً بر نحوه پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز نیز اثر می‌گذارد. از جمله آن‌ها می‌توان به خسارات ناشی از تعویض و تعمیر مورد بیمه در صورتی که این خسارت ناشی از تقصیر، کاستی، اشتباه یا ترک فعل در طراحی، برنامه، مشخصات، مواد اولیه و نیروی کار باشد، و یا خسارت ناشی از فرسودگی و گسست^۲، خوردگی^۳، اکسایش^۴ و زوال^۵ مورد بیمه در صورتی که این موارد علت مستقیم خسارت باشد، و نیز می‌توان به خسارت به صورت حساب‌ها، اعتبارات، استمپ‌ها، اسناد، مدارک بدهی، یادداشت‌ها، تضمینات و چک‌ها اشاره نمود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، ص ۱۳)

بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات

در این نوع بیمه، خسارات فیزیکی ماشین‌آلات و تجهیزات دخیل در پروژه تحت پوشش قرار می‌گیرد ولی با این شرط که خسارت واقع شده برای بیمه‌گذار غیر قابل پیش‌بینی باشد و در محدوده مکانی و زمانی مورد توافق در بیمه محقق شده و دلیل خسارت نیز از موارد مستثنی از پوشش بیمه نباشد. بدیهی است که در اینصورت، مواردی همچون خرابی الکتریکی یا مکانیکی ماشین‌آلات و تجهیزات، در صورتی که خرابی الکتریکی یا مکانیکی علت مستقیم خسارت باشد، خسارات ناشی از نقصان و یا اشتباهاتی که از تاریخ شروع بیمه وجود داشته و بیمه‌گذار از آن مطلع بوده و یا توقع می‌رود که مطلع بوده باشد و اقدامی جهت رفع آن‌ها ننموده و خساراتی که در آن مطابق قانون، عرف یا قرارداد تأمین‌کننده و یا تولیدکننده مسئول باشد، از شمول بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات خارج می‌شود. (نمونه قرارداد بیمه جامع پروژه، ۲۰۱۳، ص ۱۸ و ۱۹)

بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث

در بیمه مسئولیت اگر بیمه‌گذار نسبت به مرگ ناگهانی، آسیب جسمی و یا بیماری شخص ثالث و یا اتلاف و آسیب اموال متعلق به ثالث، مسئول شناخته شود، بیمه درصدد جبران خسارات بیمه‌گذار بر می‌آید مشروط به اینکه خسارات در محدوده زمانی و مکانی بیمه رخ داده باشد. همچنین بیمه مسئولیت خسارات ناشی از آلودگی و آسیب به محیط‌زیست را در صورت ناگهانی و غیر قابل پیش‌بینی بودن و دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه جبران می‌نماید. اما بیمه مسئولیت آسیب‌هایی که تحت پوشش بیمه عملیات پروژه و بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات بوده را پوشش نمی‌دهد و خساراتی که به موجب مرگ، آسیب جسمی و بیماری کارکنان و کارگران بیمه‌گذاران ایجاد می‌شود نیز تحت پوشش بیمه مسئولیت نمی‌باشد.

بیمه تأخیر در انجام کار

بیمه تأخیر در انجام کار برای مواردی که تحت پوشش بیمه عملیات پروژه بوده و به موجب حوادث وقفه‌ای در مراحل ساخت، نصب و آزمایش ایجاد شده پوشش تأمین می‌کند به این صورت که منافعی که در اثر این وقفه کاری از دست رفته را جبران می‌نماید. حال منظور از منافع از دست رفته چیست؟ بیمه تأخیر در انجام کار سود ناخالص سالانه^۶ و مطالبات ثابت و مشخص سالانه^۷ را جزء منافع بیمه شده محسوب می‌نماید. منظور از سود ناخالص سالانه، ضرری است که بر اثر کاهش گردش مالی و افزایش هزینه‌های پروژه به بیمه‌گذار

1. Drennan

2. Wear & Tear

3. Corrosion

4. Oxidation

5. Deterioration

6. The Annual Gross Profit

7. The Annual Specified Standing Charges

تحمیل می‌شود و مبالغی که در مدت بیمه در اثر کاهش گردش مالی و افزایش هزینه‌های پروژه به دست نیامده نیز مطالبات ثابت و مشخص سالانه نامیده می‌شود. (سالسار^۱، نامعلوم، ص ۴-۵)

بیمه حمل دریایی

بیمه حمل دریایی در مواردی که موضوع بیمه عملیات پروژه، موضوع یک قرارداد باربری دریایی و یا موضوع کلوزهای حمل بار دریایی قرار دارد، خطرات و خسارت‌هایی که متوجه آن است را پوشش می‌دهد. همچنین این بیمه آسیب‌های انتقال، رفع خرابی و آوار و تحویل نگرفتن بار در مقصد را بر عهده می‌گیرد و در مورد آخر خطرات احتمالی موضوع بیمه تا استرداد آن به فرستنده بار را نیز در بر می‌گیرد، لیکن در نمونه‌های موجود از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بخش مربوط به بیمه حمل صرفاً به حمل دریایی اشاره داشته و نمونه‌ای مشتمل بر پوشش خطرات ناشی از حمل زمینی یا هوایی مشاهده نشده است. البته به نظر می‌رسد این مسئله ناشی از متداول بودن حمل دریایی نسبت به سایر روش‌های حمل بوده و شروط مزبور اختصاصی به حمل دریایی ندارد. از این رو، عنداللزوم می‌توان در سایر روش‌های حمل نیز مفاد مربوط به این بخش را در موافقتنامه پیش‌بینی نمود.

ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

شناخت ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در مشخص شدن کاربردی که موافقتنامه‌های مذکور در پوشش ریسک‌های بالادستی نفت‌وگاز می‌تواند داشته باشد بسیار موثر است. به همین جهت در این بند ویژگی‌های موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای از حیث جامعیت، تعدد و تکثر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و حق بیمه تبیین می‌گردد.

جامعیت

قراردادهای بیمه به سه دسته بیمه اولیه^۲، بیمه مازاد^۳ و بیمه جامع^۴ تقسیم می‌شوند. بیمه اولیه به محض وقوع حادثه یا طرح دعوا تا سقف مشخصی خسارات را پوشش می‌دهد. بیمه مازاد نیز میزانی فراتر از بیمه اولیه را از جهت مبلغ پوشش می‌دهد و اگر بیمه‌گذار از این بیمه برخوردار باشد رقمی بالاتر از بیمه اولیه را می‌تواند جبران نماید ولی این بیمه تنها مبلغ بالاتری^۵ را پوشش می‌دهد ولی دامنه پوشش^۶ در آن با بیمه اولیه تفاوتی ندارد. به عنوان مثال اگر بیمه اولیه تا صد هزار دلار را تامین می‌کند بیمه مازاد همان خسارت را تا سقف صد و پنجاه هزار دلار پوشش می‌دهد. بیمه جامع از این جهت که یک پوشش فراتر از بیمه اولیه فراهم می‌کند شبیه به بیمه مازاد است ولی یک تفاوت اساسی با آن دارد و آن هم اینکه بیمه جامع، ریسک‌هایی را تحت پوشش قرار می‌دهد که بیمه اولیه پوششی برای آن در نظر نگرفته است؛ یعنی علاوه بر تغییر در مبلغ، دامنه پوشش را نیز افزایش می‌دهد. مثلاً زمانی که بیمه اولیه فقط خسارت بدنی یا خسارت به اموال را تحت پوشش دارد، بیمه جامع علاوه بر آن موارد آسیب شخصی را نیز پوشش می‌دهد. پس می‌توان گفت که بیمه جامع خلأهای بیمه اولیه و بیمه مازاد را رفع می‌نماید. (دوگلاس^۷، ۲۰۱۰، فصل ۲۴) در مواردی بیمه جامع مورد توجه بیمه‌گران ایرانی قرار گرفته و بیمه جامع زندگی که توسط بیمه ایران ارائه می‌گردد، نمونه‌ای از استفاده از بیمه جامع در بیمه‌های عمر و زندگی است. به علاوه، بکارگیری بیمه‌های جامع در صنعت نفت‌وگاز نیز مسیری است که برخی بیمه‌گران کشورمان در آن گام نهاده‌اند؛ بیمه‌نامه جامع پروژه‌های نفت‌وگاز، بیمه‌نامه جامع پتروشیمی که در سال ۱۳۷۸ با کنسرسیومی از بیمه ایران، بیمه آسیا و بیمه البرز به شرکت ملی پتروشیمی ایران ارائه گردید و قرارداد بیمه بسته‌ای یا جامع که در سال ۱۳۸۲ جهت حفاری ۲۲ حلقه چاه در فازهای ۱۵ و ۱۶ پارس جنوبی بین بیمه پارسیان و شرکت حفاری دانا کیش منعقد شد، نمونه‌هایی از ورود بیمه جامع به صنعت نفت‌وگاز می‌باشد. در سطح جهانی نیز روشی بیمه‌ای تحت عنوان بیمه جامع پروژه^۸ مطرح بوده که همچون

1. Salasar Services

2. Primary Insurance

3. Excess Insurance

4. Umbrella Insurance

5. Amount of Coverage

6. Scope of Coverage

7. Douglas

8. Comprehensive Project Insurance

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، با هدف جایگزینی در پروژه‌ها به جای چندین قرارداد بیمه‌ای منعقد می‌شود. لیکن علیرغم شباهت بسیار زیاد بیمه جامع پروژه به موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، به دلیل تمرکز بیمه جامع پروژه بر خسارات مالی و توجه کمتر این روش بیمه‌ای به بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، می‌توان این دو روش بیمه‌ای را تا حدودی متمایز از یکدیگر تلقی نمود. به نظر می‌رسد نمونه‌های موجود از بیمه جامع در ایران نیز مبتنی بر اصول کلی حاکم بر بیمه‌های جامع و بیمه جامع پروژه بوده و با اهداف موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای که همان پوشش گسترده بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی است، فاصله دارد. به عبارت بهتر، در انواع بیمه‌نامه‌های جامع پروژه‌های نفت و گاز، که پیشتر بدان اشاره شد، علیرغم جامعیت بیمه‌نامه‌های مذکور، گستره پوشش ریسک‌ها محدودتر از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بوده و صرفاً بر خسارات مالی، آن هم محدود به خسارات مربوط به عملیات پروژه و خسارت به ماشین‌آلات و تجهیزات، تمرکز یافته و پوششی برای خسارات به اشخاص ثالث، خسارات ناشی از تأخیر در انجام کار و خسارات ناشی از حمل دریایی پیش‌بینی نشده است. از این‌رو، برخورداری از قراردادهای بیمه‌ای جامع‌تر و کارآمدتر، معرفی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای را اقتضا می‌نماید.

تعدد و تکثر طرف‌ها

به طور کلی، در قراردادهای بیمه‌ای و یا شروط بیمه‌ای در قراردادهای صنعت نفت و گاز به علت پرهزینه‌بودن ریسک‌ها و بالا بودن مبالغ قرارداد، بیمه‌گران متعدد بوده و این امری طبیعی در این‌گونه قراردادهاست. (تقی ختائی، ۱۳۸۹، ص ۱-۲۲) لکن در موافقتنامه جامع بیمه‌ای چون ریسک‌هایی که پوشش داده می‌شود نیز متعدد است و ممکن است هر کدام در حیطه تخصص یک شرکت بیمه‌ای باشد، تعداد بیمه‌گران چه بسا بیشتر از تعداد بیمه‌گران در بیمه‌های صنعتی دیگر باشد. در رابطه با بیمه‌گذاران نیز از آنجا که هدف موافقتنامه جامع بیمه‌ای جایگزین شدن برای قراردادهای بیمه‌ای متعدد در یک پروژه است، بیمه‌گذاران متعددی اعم از کارفرما، پیمانکار اصلی و پیمانکاران فرعی در آن دخیل هستند؛ حال آنکه در سایر انواع قراردادهای بیمه‌ای چنین حالتی به ندرت اتفاق می‌افتد.

بعضاً در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای دو نهاد پیش‌بینی می‌شوند که در انواع دیگر قراردادهای بیمه‌ای این دو نهاد وجود ندارد و البته نیازی به پیش‌بینی آن‌ها نیز نیست. یکی مدیر موافقتنامه و یا همان ناظر موافقتنامه است و دیگری کمیته عضویت در موافقتنامه. مدیر موافقتنامه یا ناظر موافقتنامه می‌تواند یک فرد و یا یک کمیته باشد که وظیفه نظارت بر موافقتنامه را از جهت حوادث مرتبط با آن و نحوه عملکرد اطراف آن داراست. کمیته عضویت در موافقتنامه نیز وظیفه دارد تا وضعیت افرادی که خواهان عضویت در موافقتنامه هستند را بررسی نموده و اعلام کند که فرد مورد نظر شرایط عضویت در موافقتنامه را داراست یا خیر، رأیی که کمیته عضویت در این رابطه صادر می‌کند لازم‌الاتباع است. (موافقتنامه جامع نهائی^۱، ۱۹۹۴، ص ۲۸-۲۹)

اما فایده تعدد بیمه‌گذاران و بیمه‌گران در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چیست؟ هنگامی که هریک از کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی دخیل در یک پروژه به‌طور جداگانه قرارداد بیمه‌ای با بیمه‌گران مختلف منعقد می‌کنند مشکلی که پیش می‌آید تعارض بین مفاد قراردادها بوده که می‌تواند باعث بروز اختلاف بین افراد مذکور نیز بشود و یا مواردی بدون پوشش باقی‌مانده و مواردی با وضعیت بیمه مضاعف مواجه شود؛ حال آنکه با تنظیم موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای علاوه بر اینکه مشکلات مذکور بر طرف می‌شود و خلأهای قراردادی مطرح شده نیز از بین می‌رود، در زمان بروز خسارت نیز اختلافات بر سر نحوه تقسیم مسئولیت‌ها و نحوه جبران خسارت نیز به آن شکل که در هنگام تنظیم قراردادهای بیمه جداگانه شاهد آن هستیم، تحقق نمی‌یابد؛ همچنین تفسیر یک قرارداد همیشه بسیار راحت‌تر و سریع‌تر از تفسیر چندین قرارداد می‌باشد. (موزاس و فورد، ۲۰۰۶، ص ۱۲۵۵) از این‌رو، در فرض بروز اختلافات قراردادی فی‌مابین طرفین و ارجاع امر به داوری یا نهادهای قضائی، به جهت تعیین حدود و ثغور مسئولیت هریک از طرف‌های قرارداد در موافقتنامه و حکومت شرایط مقرر در بخش عمومی بر کل موافقتنامه (مانند آنچه که در خصوص شرط بیمه‌گذاران متعدد ذکر شد)، اتخاذ تصمیم برای مراجع مذکور بسیار آسان‌تر بوده و مسئله تعارض قراردادهای گوناگون و متعدد نیز بلامحل می‌گردد.

¹. Umbrella Final Agreement

محدوده زمانی و مکانی

مدت زمان بیمه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای دربرگیرنده کل دوره ساخت و نصب مورد بیمه و دوره آزمایش بوده و در مواردی که پس از آزمایش و تحویل پروژه به کارفرما، مدت زمانی نیز برای مسئولیت پیمانکار در قبال کاستی‌های کار و ابزارآلات تعیین می‌شود، موافقتنامه‌های مذکور این دوره مسئولیت پیمانکار را نیز در برمی‌گیرد.

محدوده مکانی بیمه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نیز دربرگیرنده سایتی است که عملیات در آن انجام می‌شود و در عملیات بالادستی نفت و گاز میدانی که موضوع فعالیت بیمه‌گذاران است را دربر گرفته و اگر نیازی به ذخیره‌سازی محصولات در خارج از سایت باشد، خطرات محتمل در مکانی که در آن ذخیره‌سازی انجام می‌شود و مسیری که برای رسیدن به مقصد مورد نظر طی می‌شود نیز تحت حمایت موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار می‌گیرد. لازم به توضیح است که محدوده زمانی و مکانی بیمه در تمامی اجزاء موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای یکسان است.

پایین بودن هزینه‌ها

از دیگر نکات مثبت موافقتنامه جامع بیمه‌ای پایین بودن نرخ حق بیمه در آن است چرا که، همانطور که در بالا بیان شد، موافقتنامه جامع بیمه‌ای جایگزین چند قرارداد بیمه‌ای لازم در یک پروژه است و به همین جهت در صورت استفاده از آن هزینه‌های اداری تنظیم چندین قرارداد بیمه‌ای از بین رفته و با کاهش هزینه‌های اداری طبیعتاً حق بیمه نیز کاهش می‌یابد و حق بیمه بدست آمده نیز بین بیمه‌گذاران موافقتنامه تقسیم شده و هرکدام هزینه کمتری را نسبت به حالت تنظیم جداگانه قرارداد بیمه‌ای متحمل می‌شوند. (ابراهیم‌پور اسنجان، ۱۳۹۵، ص ۱۲۹-۱۳۰ و تقی ختائی، ۱۳۸۹، ص ۹)

آثار موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای

هدف از این مقاله بررسی کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در پوشش ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز است به همین جهت لازم است ابتدا توضیحی در رابطه با ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز ارائه شده و سپس تبیین گردد که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چگونه در پوشش‌دهی ریسک‌های مذکور عمل می‌نماید.

ریسک‌های بخش بالادستی نفت و گاز توسط پژوهشگران به انحاء مختلفی بررسی شده، برخی پژوهشگران ریسک‌های این بخش را به ریسک‌های اقتصادی، سیاسی، فنی، مالی، بازرگانی، قراردادی، محیطی و حقوقی تقسیم کرده‌اند و علاوه بر موارد مذکور بعضی ریسک‌ها را ذیل عنوان "ریسک‌های ذاتی انرژی" مورد بررسی قرار داده‌اند. (قرتکینبی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۴) عده‌ای دیگر از پژوهشگران نیز ریسک‌ها را در سه دسته ریسک‌های فاز ساخت، ریسک‌های فاز بهره‌برداری و ریسک‌های مشترک بین دو فاز قرار داده و از این منظر به تبیین ریسک‌ها و بیمه‌پذیری آن‌ها پرداخته‌اند. (معزز و صبحیه، ۱۳۹۱، ص ۹ و ۱۰ و ۱۷)

در این مقاله برای تبیین بهتر ریسک‌های عملیات بالادستی نفت و گاز، ریسک‌ها مطابق مراحل اجرای عملیات بالادستی در چهار دسته ریسک‌های مرحله اکتشاف، ریسک‌های مرحله ارزیابی (توصیف)، ریسک‌های مرحله توسعه و ریسک‌های مرحله تولید قرار گرفته و پس از بیان آن‌ها، کاربرد موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بر پوشش ریسک‌های مذکور تشریح می‌گردد.

ریسک‌های مرحله اکتشاف

عمده ریسک‌های مرحله اکتشاف مربوط به ریسک‌های حفاری است هرچند که در مراحل انجام مطالعات زمین‌شناسی به روش‌های لرزه-نگاری و ... نیز خطراتی مطرح است؛ اما عمده ریسک‌ها با شدت آسیب بالا در مرحله اکتشاف مربوط به مرحله حفاری چاه اکتشافی است. اهم ریسک‌های مرحله حفاری شامل وارد آمدن خسارت به تجهیزات پیمانکاران و مجریان، خسارت ناشی از مجروح شدن کارکنان پیمانکاران و مجری، مسئولیت عمومی در مقابل شخص ثالث، ورود سیالات از سازندها به درون چاه، از دست رفتن گل حفاری^۱، هرز رفتن آب گل حفاری^۲،

^۱. Mud Loss

^۲. Filler Loss

اشتباهات مهندسی، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه و آسیب رسیدن به جانداران دریایی می‌باشد. (عادل زاده، ۱۳۸۸، ص ۱۳-۲۰ و شارپ، ۲۰۰۸، ص ۱۱۵ و ۳۱۵)

ریسک‌های مرحله ارزیابی (توصیف)

در مرحله ارزیابی نیز کارفرما و پیمانکاران با خطرات مختلفی مواجهند از جمله خطر فوران^۱ نفت از چاه و آثار زیست‌محیطی ناشی از آن، بلایای طبیعی از قبیل زلزله، نشست زمین و غیره، ریسک ریزش لایه‌ها درون چاه، ایجاد خسارت به فعالیت‌های در محدوده قرارداد پیمانکار و اپراتور، خسارت به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان، خسارت ناشی از مجروح شدن پیمانکاران و کارکنان مجری، احتمال از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته، مسئولیت عمومی در مقابل شخص ثالث، تأخیر در اجرای پروژه، خسارت ناشی از اشتباهات اندازه‌گیری و محاسباتی، عملیات خصمانه دشمنان مثل جنگ و ریسک ورود سیالات از سازندها به درون چاه. (مرکز تحقیقات بیمه‌ای، ۱۳۷۹، ص ۱۳)

ریسک‌های مرحله توسعه

در مرحله توسعه نیز علاوه بر احتمال بروز ریسک‌های مشترک بین سایر مراحل خطراتی همچون وجود اشتباهات محاسباتی در ریسک از مراحل مربوط به توسعه، اشتباه در انتخاب و طراحی سازه‌های مورد نیاز توسعه، خسارت ناشی از شکست ماشین‌آلات و تجهیزات، اشتباه در نصب تجهیزات فراساحلی، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به منطقه فراساحلی و امثالهم نیز مطرح است. (پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۰، ص ۹۹ - ۱۰۰) همچنین احتمال بروز خطراتی همچون اشتباه در انتخاب روش‌های افزایش ضریب بازیافت^۲ و بهبود ضریب بازیافت^۳ و یا اشتباه در میزان آب یا گاز تزریقی که می‌تواند منجر به نشست آنان از چاه شده و آسیب‌های زیست‌محیطی به همراه داشته باشد، وجود دارد.

ریسک‌های مرحله تولید

در مرحله تولید در عملیات بالادستی نفت و گاز نیز کارفرما و پیمانکاران با خطرات متعددی مواجهند که در صورت وقوع آن‌ها بهره‌مندی از پوشش‌های بیمه‌ای مناسب بسیار حائز اهمیت است. می‌توان از خطر ایجاد خسارت به تجهیزات تولید و استخراج، تراوش^۴ نفت و آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از آن، خسارت ناشی از طوفان^۵، انفجار ابر بخار^۶، خوردگی و فرسودگی^۷ تجهیزات، آسیب‌های زیست‌محیطی بعد از ترک میدان، خسارت ناشی از یخبندان^۸، برخورد^۹ کشتی با سکوهای فراساحلی، فوران چاه و کراترینگ، نگهداری و فعالیت‌های ساخت ادامه‌دار^{۱۰}، سقوط یا تضعیف فندانسیون و ته‌نشین شدن کف دریا^{۱۱} و ریسک‌های سیاسی^{۱۲} و غیره به عنوان ریسک‌های مرحله تولید نام برد. (شارپ، ۲۰۰۸، ص ۳۲۹-۳۳۴ و آکادمی ملی بیمه پون^{۱۳}، ۲۰۱۰، ص ۴۶-۵۱)

با انطباق توضیحات ارائه شده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای و ریسک‌های بالادستی نفت و گاز می‌توان دریافت که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای، از حیث جامعیت‌شان، در قراردادهای بالادستی نفت و گاز قادر به پوشش‌دهی ریسک‌هایی است که در سایر قراردادهای بیمه پر کاربرد در این عرصه پوشش داده نمی‌شود و همچنین سقف پوشش‌ها در این موافقتنامه‌ها بالاتر از سقف پوشش‌ها در سایر قراردادهای بیمه می‌باشد.

1. Sabotage/ Blowout

2. Enhanced Oil Recovery (EOR)

3. Improved Oil Recovery (IOR)

4. Seepage

5. Storm Damage

6. Vapor Cloud Explosion (VCE)

7. Fatigue & Corrosion

8. Ice Damage

9. Collision

10. Maintenance and Ongoing Construction Activities

11. Collapse or Weakness of Foundations and Seabed Subsidence

12. Political Risks

13. National Insurance Academy Pune

به عنوان مثال اگر در یک قرارداد بیمه‌ای ساده خسارات مربوط به پیمانکار تا سقف ۵ میلیون دلار پوشش داده شده و خسارات مربوط به حفاری مجدد اساساً تحت پوشش قرار نگرفته است با انعقاد موافقتنامه جامع بیمه‌ای می‌توان خسارات مربوط به پیمانکار را تا سقف هشت میلیون دلار پوشش داده و خسارات مربوط به حفاری مجدد را نیز تا سقف شش میلیون دلار در موافقتنامه گنجانده.

در عملیات بالادستی نفت‌وگاز می‌توان جهت تأمین پوشش برای خطراتی مانند تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، ریزش لایه‌ها درون چاه، هزینه‌های کنترل چاه، از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته که در تمامی مراحل بالادستی مشترک است از بیمه عملیات پروژه در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بهره جست. (درنان، ۲۰۱۵، ص ۹) همچنین در صورت قید در موافقتنامه می‌توان مواردی مثل آسیب به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان و رفع خرابی‌ها پس از اتمام کار را نیز ذیل این بیمه جبران نمود. اما خطراتی مانند اشتباهات محاسباتی، اشتباه در طراحی و ساخت و اشتباه در اندازه‌گیری و تشخیص مواد تزریقی به چاه در عملیات افزایش ضریب بازیافت از شمول بیمه عملیات پروژه خارج بوده و تحت پوشش موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار نمی‌گیرد. بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات نیز می‌تواند نقش بسیار موثری در انتقال ریسک‌های بالادستی نفت‌وگاز به شرکت‌های بیمه‌ای ایفاء کند. مواردی همچون شکست ماشین‌آلات و تجهیزات، شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج مثل خرابی لوله تولیدی، خرابی تجهیزات سرچاهی، خرابی وسایل مربوط به کنترل چاه، خرابی درخت کریسمس^۱، خرابی پمپ‌های درون چاهی و یا سقوط و یا تضعیف فندانسیون در سازه‌های فراساحلی همگی می‌توانند، در صورت دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه برای جبران خسارت، از تأمین مناسب به واسطه بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات برخوردار باشند. هرچند که خساراتی مانند خسارات ناشی از خوردگی و فرسودگی تأسیسات و تجهیزات و اشتباه در انتخاب و طراحی سازه‌های مورد نیاز عملیات بالادستی تحت پوشش این بیمه قرار نمی‌گیرد.

و اما بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث آسیب‌های جانی و مالی ناشی از فعل بیمه‌گذار به اشخاص ثالث و خسارات ناشی از آلودگی‌ها و آسیب به محیط‌زیست را، در حدود مقرر در موافقتنامه، پوشش می‌دهد که در بخش بالادستی نفت‌وگاز اهمیت بسیار دارد. اما اگر پیمانکاران بخواهند در قبال آسیب‌های جانی و مالی به خود و کارکنان و کارگزارانشان از تأمین مناسب برخوردار باشند می‌توانند پوشش آسیب به اموال خود و کارکنان و کارگزارانشان را در بیمه عملیات پروژه گنجانده و در قبال آسیب‌های جسمی خود و کارکنان و کارگزارانشان از بیمه‌های مسئولیت مدنی پیمانکاران در مقابل کارکنان و بیمه‌های تأمین اجتماعی بهره‌مند شوند.

همچنین، بیمه عدم‌النفع و تأخیر در انجام کار در جایی که بر حسب خطرات تحت پوشش بیمه عملیات پروژه توقفی در عملیات رخ داده و نفعی از بیمه‌گذار زائل شده باشد، به جبران خسارات بیمه‌گذار می‌پردازد و از آنجا که توقف در عملیات در پروژه‌های بالادستی بسیار محتمل است و منافعی که از این طریق از دست می‌رود بسیار سنگین است، بهره‌گیری از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای اطمینان لازم به بیمه‌گذاران را در قبال این خطرات اعطا می‌نماید.

به علاوه، در اکثر پروژه‌های نفتی ایران حدود ۷۵ تا ۸۰ درصد مبلغ پروژه صرف خرید کالا و تجهیزات می‌شود و حدود ۸۵ درصد این مبلغ برای خرید کالا و تجهیزات از خارج از کشور استفاده می‌گردد. (ابراهیمی، ۱۳۹۶، ص ۴۷) برای حمل کالا و تجهیزات تا مقصد یکی از روش‌های حمل زمینی، دریایی و هوایی به کار گرفته شده که هرکدام این روش‌ها خطرات خاص خود را به همراه دارد، در صورتی که بیمه‌گذار مسئولیت بیمه‌کردن خطرات مذکور را پذیرفته باشد، استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای مزیت بهره‌مندی از بیمه حمل دریایی را به همراه دارد.

لازم به توضیح است که نحوه بکارگیری موافقتنامه‌های جامع الزاماً برای صفر تا صد یک پروژه بالادستی طراحی نشده و می‌توان صرفاً در یک مرحله از عملیات بالادستی مانند مرحله بهره‌برداری از آن استفاده نمود. (سهرابی، ۱۳۸۹، ص ۱۰-۱۲)

مزایای بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت‌وگاز ایران

کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی در عملیات بالادستی نفت‌وگاز نیاز مبرمی به بیمه داشته و هرکدام جداگانه برای بخش‌های مختلف عملیات بالادستی ناگزیر از انعقاد قرارداد بیمه با شرکت‌های بیمه‌ای گوناگون هستند. انعقاد قراردادهای بیمه‌ای جداگانه علاوه بر زمان‌بر بودن و نیاز به مذاکرات طولانی برای هریک از طرفین و بالابودن هزینه‌های ناشی از آن، مشکلاتی را به همراه دارد؛ به عنوان مثال، در هنگام بروز حادثه طرف‌های درگیر در پروژه علاوه بر صرف وقت و انرژی برای رفع آسیب‌های ناشی از حادثه، باید به حل تعارضات قراردادهای بیمه‌ای مختلف پرداخته و ضمن شناسایی طرف مسئول، به بررسی قرارداد بیمه‌ای وی با بیمه‌گر نیز پردازند و همواره این خطر وجود دارد که

¹. Xmas Tree

خسارات ناشی از حادثه مزبور تحت پوشش بیمه‌نامه تهیه شده توسط طرف مسئول نباشد و یا احتمالاتی مانند ورشکستگی بیمه‌گر و یا عدم توانگری وی نیز با توجه به محدود بودن توان مالی شرکت‌های بیمه‌ای ایرانی وجود دارد.

پوشش‌های بیمه‌ای موجود نیز دارای محدودیت‌هایی چه از منظر سقف پوشش مالی و چه از منظر دامنه پوشش هستند؛ به عنوان مثال، بیمه تمام خطر ساخت قادر به جبران خسارات ناشی از توقف جزئی یا کلی عملیات پروژه نیست.

لکن بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای می‌تواند بسیاری از کاستی‌های ساز و کار بیمه‌ای جاری در عملیات بالادستی نفت و گاز را جبران نماید؛ چرا که در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای تمامی افراد دخیل در عملیات بالادستی می‌تواند ذیل یک موافقتنامه به تأمین پوشش بیمه‌ای برای خطراتی مبادرت ورزند که آنان را از انعقاد سایر قراردادهای بیمه‌ای مانند بیمه تمام خطر ساخت، بیمه تمام خطر نصب، بیمه خسارت به اموال، بیمه آسیب به اشخاص ثالث و بیمه عدم النفع، بی‌نیاز نماید. به عبارت بهتر موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای می‌تواند نیاز فعالان عرصه بالادستی نفت و گاز به بیمه را به خوبی پاسخ گفته و نتیجتاً مشکلات ناشی از تعارضات قراردادهای بیمه‌ای گوناگون را برطرف نماید؛ چرا که همانطور که پیش‌تر ذکر شد چهارچوب موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به خوبی مشخص بوده و بخش عمومی موافقتنامه‌ها نیز امکان بروز هرگونه تعارضی بین بخش‌های دیگر موافقتنامه را از بین می‌برد. همچنین انعقاد یک موافقتنامه هزینه‌های ناشی از مذاکرات و انعقاد قرارداد را کاهش داده و برای بیمه‌گذاران ایرانی امکان برخورداری از قراردادی بیمه‌ای با سقف پوشش بالا و دامنه پوشش گسترده را فراهم می‌نماید.

بکارگیری این موافقتنامه‌ها برای شرکت‌های بیمه‌ای ایرانی نیز سودمند بوده و می‌تواند نگرانی آنان را در ورود به عرصه عملیات بالادستی نفت و گاز کاهش دهد؛ چرا که موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به شرکت‌های بیمه این امکان را می‌دهد که با همکاری یکدیگر و با بهره‌گیری از بیمه‌های اتکایی، به طور همزمان و ذیل یک موافقتنامه، به ارائه خدمات بیمه‌ای به صنعتگران پرداخته و به جهت شفافیت ساختاری موافقتنامه‌های مذکور شانس شرکت‌های بیمه‌ای را برای متقاعد کردن بیمه‌گران اتکائی به تأمین پوشش اتکائی، افزایش می‌دهد. همچنین این موافقتنامه‌ها برای بیمه‌گران امکان فعالیت حرفه‌ای‌تر، گسترده‌تر و به دور از رقابت‌های ناسالم را فراهم می‌نماید و آنان می‌توانند ذیل موافقتنامه آسیب‌های ناشی از خطراتی که تا به امروز تحت پوشش نداشته‌اند مانند توقف جزئی یا کلی عملیات پروژه را جبران نمایند. در آخر، امید است با ورود موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به عرصه عملیات بالادستی نفت و گاز، صنعت بیمه نفت و گاز ایران به نظامی کارآمد و روزآمد تبدیل گردد.

نتایج و بحث

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای جزو انواع کمتر شناخته شده از قراردادهای بیمه‌ای بوده که به جهت کارایی موثری که در بیمه‌های صنعتی به ویژه صنعت نفت و گاز می‌تواند داشته باشد، موضوع این مقاله قرار گرفته است. موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای نوعی قرارداد بیمه‌ای است که جایگزین اکثر قراردادهای بیمه‌ای مورد نیاز در یک پروژه می‌شود و تمامی افراد دخیل در پروژه اعم از کارفرمایان، پیمانکاران اصلی و پیمانکاران فرعی، می‌توانند بیمه‌گذاران این موافقتنامه بوده و با یک بیمه‌گر یا بیمه‌گران متعدد، موافقتنامه جامع بیمه‌ای منعقد نمایند.

موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای حاوی ویژگی‌های مهمی نظیر جامعیت، تعدد و تکثر طرف‌ها، محدوده زمانی و مکانی و پایین بودن هزینه‌ها بوده و به جهت تأمین دامنه پوشش گسترده و سقف پوشش بیمه‌ای بالا، در گروه بیمه‌های جامع (در مقابل بیمه اولیه و بیمه مازاد) طبقه‌بندی می‌شود. همچنین این روش بیمه‌ای می‌تواند فیما بین چندین بیمه‌گذار و چندین بیمه‌گر به طور همزمان و ذیل یک موافقتنامه واحد منعقد گردیده و خسارات ناشی از ریسک‌های کل دوره ساخت و نصب مورد بیمه و دوره آزمایش را جبران نموده و در مواردی که پس از آزمایش و تحویل پروژه به کارفرما، مدت زمانی نیز برای مسئولیت پیمانکار در قبال کاستی‌های کار و ابزارآلات تعیین می‌شود، جبران خسارات احتمالی این دوره را در چهارچوب معین تقبل نماید. از منظر محدوده مکانی، موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به جبران خسارات احتمالی در سایتی که عملیات در آن انجام می‌شود، می‌پردازد و اگر نیازی به ذخیره‌سازی محصولات در خارج از سایت باشد، خطرات محتمل در مکانی که در آن ذخیره‌سازی انجام می‌شود و مسیری که برای رسیدن به مقصد مورد نظر طی می‌شود نیز تحت حمایت موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای قرار می‌گیرد. گفتنی است استفاده از موافقتنامه واحد توسط بیمه‌گذاران و بیمه‌گران متعدد باعث از بین رفتن هزینه‌های اداری تنظیم چندین قرارداد بیمه‌ای شده و تبعاً حق بیمه کمتری را به همراه دارد که نظر به تقسیم حق بیمه مابین بیمه‌گذاران می‌تواند شرایط مطلوبی را برای فعالان صنعت نفت و گاز فراهم نماید.

این موافقتنامه‌ها اصولاً دربرگیرنده چندین بخش مشتمل بر بخش عمومی، بیمه عملیات پروژه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات، بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث، بیمه تأخیر در انجام کار و بیمه حمل دریایی می‌باشند.

بیمه عملیات پروژه خسارت فیزیکی به اقدامات دائم و موقت پروژه، اجزاء ساخته شده و یا نصب شده و یا در حال آزمایش برای به کارگیری در پروژه و ابزارآلات مورد استفاده در پروژه را تحت پوشش قرار داده و در بخش بالادستی نفت و گاز خساراتی همچون تراوش نفت از چاه، فوران، از دست رفتن گل حفاری، گیرکردن ابزار حفاری درون چاه، ریزش لایه‌ها درون چاه و از دست دادن کنترل چاه و هزینه‌های حفاری مجدد چاه از دست رفته را در برمی‌گیرد و در صورت قید در موافقتنامه می‌توان به موجب بیمه عملیات پروژه آسیب به دارایی‌های پیمانکاران و مجریان و رفع خرابی‌ها پس از اتمام کار را نیز تحت پوشش قرار داد. به علاوه، بیمه ماشین‌آلات و تجهیزات که خسارت فیزیکی به ماشین‌آلات و تجهیزات دخیل در پروژه، هزینه‌های مازاد، خسارات ناشی از ذخیره‌سازی خارج از سایت و حمل و نقل داخلی را تحت پوشش قرار می‌دهد، در بخش بالادستی نفت و گاز خساراتی همچون شکستن لوله‌های جداری، خسارت به تجهیزات زمان انتقال به مناطق فراساحلی، خسارت به تجهیزات تولید و استخراج مانند خرابی لوله تولیدی، خرابی تجهیزات سرچاهی، خرابی وسایل مربوط به کنترل چاه، خرابی درخت کریسمس و خرابی پمپ‌های درون چاهی را، در صورت دارا بودن شرایط مقرر در موافقتنامه، تحت پوشش قرار می‌دهد.

بیمه مسئولیت در مقابل اشخاص ثالث نیز با قیودی خسارات ناشی از آسیب‌های جانی و مالی به اشخاص ثالث و آلودگی‌های زیست‌محیطی را جبران می‌نماید. و اما بیمه تأخیر در انجام کار و یا بیمه عدم النفع نیز در شرایطی که وقفه‌ای در مراحل ساخت، نصب و آزمایش ایجاد شده و به موجب این توقف منافی از بیمه‌گذاران زائل گردیده، اعمال شده و در بخش بالادستی نفت و گاز نقش به سزایی دارد.

در برخی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای بخشی تحت عنوان بیمه حمل دریایی نیز گنجانده می‌شود که خساراتی که به محموله موضوع یک قرارداد باربری دریایی وارد شود را جبران می‌نماید و در صورت تأمین کالا و تجهیزات پروژه از خارج از کشور می‌توان از مزیت بیمه حمل دریایی در موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای برای خطرات محتمل برای کالا و تجهیزات مذکور بهره‌مند شد.

بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت بیمه نفت و گاز ایران می‌تواند آثار مفیدی همچون استفاده از یک موافقتنامه بیمه‌ای به جای چندین قرارداد بیمه‌ای، کاهش هزینه‌های مذاکره و انعقاد قراردادهای بیمه‌ای، از بین رفتن تعارضات ناشی از انعقاد قراردادهای بیمه‌ای متعدد، کاهش ریسک جبران نشدن آسیب‌ها، اتحاد بیمه‌گران و جبران محدودیت توان مالی آنان، کاهش فضای رقابتی شرکت‌های بیمه‌ای، امکان همکاری بهتر با بیمه‌گران اتکائی و تأمین پوشش‌های بیمه‌ای روزآمد، را به همراه داشته باشد.

جمع‌بندی و پیشنهادها

در پژوهش حاضر تلاش نویسندگان بر معرفی موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای به فعالان صنایع بیمه و نفت و گاز بوده و بدیهی است عمده مطالعات در خصوص شناسایی چهارچوب کلی موافقتنامه‌های مذکور و کارایی آنان در قراردادهای بالادستی نفت و گاز می‌باشد. از این رو، بررسی موضوع از جهات مختلف و نیز امکان سنجی بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در صنعت نفت و گاز و سایر صنایع با امعان نظر به مسائل اقتصادی، سیاسی، مالی و حقوقی می‌تواند در تعمیق مفاهیم نظری و پایه‌ریزی بنیان‌های عملی مباحث مطروحه تأثیر به سزایی ایفاء نماید که امید است این امر با همکاری و ممارست علاقه‌مندان و محققان و نشر آثار متعدد در این خصوص محقق گردد.

بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای چه در صنعت نفت و گاز و چه در سایر صنایع مستلزم برخورداری از بازار بیمه پویا، کارآمد، روزآمد و رقابتی می‌باشد که با عنایت به ناشناخته بودن بازار بیمه در کشورمان و نیز نوپا بودن بازار بیمه‌های صنعتی، حصول این مهم نیازمند تلاش بی‌وقفه محققان در گسترش و توسعه ادبیات مالی با محوریت اقتصاد بیمه، مدیریت بیمه و حقوق بیمه از یکسو و تلاش فعالان صنعت بیمه بر توسعه راهبردهای عملی و رفع موانع و مشکلات حقوقی و اداری صنعت بیمه از سوی دیگر می‌باشد. از این رو، پیشنهاد می‌گردد با انجام مطالعات موازی و هم‌اندیشی جامعه علمی و دانشگاهی و مدیران و فعالان صنعت بیمه در دستیابی به بازار بیمه پویا و رقابتی تسریع نموده و متعاقباً بستر اقتباس و عرضه خدمات بیمه‌ای جامع و همه جانبه همچون موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای را فراهم آورد.

با عنایت به تأثیر مثبت بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای در کاهش اختلافات قراردادی و حق بیمه پرداختی و متقابلاً افزایش سقف و گستره پوشش بیمه و امکان استفاده همزمان چندین بیمه‌گر و بیمه‌گذار از موافقتنامه‌های واحد برای مدت طولانی، پیشنهاد می‌گردد ضمن فراهم آوردن زمینه‌های اداری و قانونی استفاده از موافقتنامه‌های مذکور، در پروژه‌های سنگین نفت و گاز بکارگیری موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای توسط کارفرمایان الزامی گردیده و یا تمهیداتی برای ترغیب پیمانکاران به استفاده از موافقتنامه‌های جامع بیمه‌ای و نیز حمایت مادی و معنوی از شرکت‌های بیمه‌ای داخلی در ارائه خدمات مذکور در نظر گرفته شود.

منابع و مآخذ

- ابراهیم‌پور اسنجان، عادل، (۱۳۹۵)، نقش حقوقی و قراردادی عوامل سه‌گانه مسئولیت، شرط پذیرش مسئولیت/ جبران خسارت و انتقال آن به شرکت‌های بیمه‌ای و تعامل آن‌ها با یکدیگر در تخصیص خطرپذیری (ریسک)، رساله جهت اخذ مدرک دکتری حقوق نفت‌وگاز دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- ابراهیمی، سیدنصرالله، (۱۳۹۶)، تقریرات درس حقوق نفت‌وگاز مقطع کارشناسی ارشد حقوق نفت‌وگاز دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- پژوهشکده بیمه، (۱۳۹۰)، بررسی پوشش‌های بیمه‌ای در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی در ایران، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- تقی ختائی، نوشین، (۱۳۸۹)، بررسی عملکرد بیمه‌های نفت و انرژی در صنعت بیمه ایران، تقریرات درس بیمه نفت‌وگاز دوره دکتری اقتصاد نفت‌وگاز دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- سهرابی، مجتبی، (۱۳۸۹)، بیمه‌های انرژی و وضعیت این صنعت در جهان، تقریرات درس بیمه نفت‌وگاز دوره دکتری اقتصاد نفت‌وگاز دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی.
- عادل زاده، محمدرضا، هاشم عمرانی فرنوش هاشم پور، (۱۳۸۸)، "تحلیل فنی علل فوران و آتش‌سوزی چاه ۱۰۴ میدان مارون"، مجله اکتشاف و تولید، شماره ۶۵.
- قانون تاسیس بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بیمه‌گری مصوب ۱۳۵۳.
- قرتکینی، فرزانه، (۱۳۸۲)، "مدیریت ریسک‌های انرژی"، مجله تازه‌های جهان بیمه، شماره ۵۹.
- مرکز تحقیقات بیمه‌ای، (۱۳۷۹)، مبانی بیمه و مدیریت ریسک نفت‌وگاز، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- معزز، محمد محمد حسین صبحیه، (۱۳۹۱)، "شناسایی ریسک‌های بیمه‌پذیر در پروژه‌های نیروگاهی با رویکرد اجرائی بی او و بی او تی"، مجله تازه‌های جهان بیمه، شماره ۱۶۷.

"Advanced Loss of Profit Insurance", A Knowledge Share Initiative of Salasar Services (Insurance Brokers) Pvt.Ltd.

Drenan.; Matthew, T., (2015). "Breaking Down The Bumbershoot: Energy & Marine Umbrella Insurance Policies in the Wake of Indemnity Insurance Co. of North America v. W&T Offshore", Transportation Law Journal, Vol 42:1.

Mouzas; Stefanos David Ford., (2006). "Managing Relationship in Showery Weather: The Role of Umbrella Agreement", Elsevier Journal of Business Research, p 1248.

Mouzas.; Stefanos Michael Furmston., (2008). "From Contract to Umbrella Agreement", Cambridge Law Journal (67) 1.

National Insurance Academy Pune., (2010). "Study Material of Insurance Management of Energy Risks (Oil and Gas)", For Bimeh Markazi Iran.

Douglas, Richmond., (2010). "Excess Insurance & Umbrella Coverage", Lexis Nexis, Chapter 24.

Sharp, David., (2008). Upstream and Offshore Energy Insurance, Witherby Seamanship International Ltd. The model contract for Comprehensive Project Insurance., (2013). Available at <https://www.imia.com/wp-content/uploads/2013/06/CPI-Policy.pdf>.

Umbrella Final Agreement between the Government of Canada, the Council for Yukon Indians and the Government of the Yukon (1993).